

## Mezőcsát város története

- református templom
- zsinagóga, zsidóság

készítette: Horovecz Edit  
10/B osztályos tanuló  
Sárospatak  
Árpád Vezér Gimnázium és Kollégium

**Mezőcsát története**

A város Borsod-Abaúj-Zemplén megyében, Miskolctól délre, az ún. Borsodi Mezőség közepén fekszik. Az idők folyamán nagy változásokon ment keresztül a terület növény- és állatvilága. Kezdetben a nedvességet kedvelő fajok tenyészték együtt a szárazság és sötét növényekkel, később az utóbbiak kerültek többségbe. A rendszeres földművelés során főként a gabonafélék és az ipari növények honosodtak meg. A város határában foltokban még ma is megtalálható a homokpusztákra és szikésekre jellemző élővilág. A vizes, dús növényzetű helyek kiszáradásával az ott élő madarak és állatok közelebb költöztek a Tiszához. A XX. század közepéig a település határában a vizenyős helyeken még sok szárcsa, bóbic, vadkacsa élt. Jellemző volt az Alföld nagy madara, a túzok is, amely egy időben kiveszett a község határából, csak az utóbbi évtizedekben honosították meg azokat újból.

E tájék már igen régen ember által lakott terület volt. Több ezer évre visszamenő tanúságai ennek a feltárt régészeti leletek, amelyekben Mezőcsát rendkívülien gazdag. A leletegyüttesek bizonyossága szerint tehát városunk, Mezőcsát területe a nagyon régi időkben is lakott hely volt, a környékével egyetemben. Legalább 5-6 ezer évre tehetjük ezt az időtávolságot.

Az ún. Árpád-korból is előkerült leletek tanúsítják továbbá azt is, hogy a honfoglaló magyarok igen korán, a bejövételt követően megtelepültek e tájon. Az írásos emlékek a XIII. századtól bizonyítják egyértelműen az itteni település, a közösség meglétét, életvitelét. A város birtokos ura ez időben a Miskóc-nembéli Bors ispán volt, s itt az ún. Örösür nemzetség telepedhetett meg. Írás szól arról, hogy a XIII. században Csát már két részből áll: Szabadcsátból, ahol szabad jobbágyok, és Lakcsátból, ahol szolgák és szabadosok laktak. A város neve- oklevelekben: Chat, Chiat, Cziath, Tsát, Csath, Csát, MezőCsáth .

A tatárjárás után (1241) - már csak a csatavesztés Muhi-pusztai közelsége miatt is - Csát is valószínűleg elpusztul, tönkremegy. Egy rövid század után azonban már újra említés történik róla, jelesül, hogy az 1332-37 években pápai adótizedet fizet. Bethlen Gábor erdélyi fejedelem (1613-1629) Habsburg-ellenes háborúi eredményeképpen Borsod megye az erdélyi fejedelemséghez került, s ezzel biztonságosabb lett Csáton is a lakosság helyzete. 1626-ra Csát lakossága 79 családra szaporodott. Nyilván a lakosság a hadak dúlása elmúltával (legalábbis jó részében!) visszaköltözött, új életet kezdett, s tovább gyarapodott!

Mindenesetre a XVIII. század elején Csát tekintélyes mezőváros. 1712-ben pl. olyan szabályrendeletet hoz, hogy a tanács beleegyezése nélkül a telkét senki eladhatóvá nem teheti és el nem adhatja. 1719-ben kiváltságos városként szerepel, 1736-ban pedig református városként említik. 1713-ban és 1715-ben a városban megyegyűléseket is tartottak! Mindezek a településünknek az adott korban jelentős közigazgatási szerepkörét, viszonylagos fejlettségét tanúsítják!

Az 1848/49-es forradalom és szabadságharc idején Mezőcsát nem jelentéktelen számú lakosságának jó része Kossuth-párti, szép számmal részt vettek a harcokban is. A szabadságharc vége felé ismét tragédia éri a várost: a cári csapatok egy trénszekerük megtámadásának megtorlásaként felgyújtják Mezőcsátot, épp csak hogy megmenekül a teljes pusztulástól.

A kiegyezés után - mint ismeretes - erőteljesen megindul Magyarország modernizációja. Mezőcsát is tovább fejlődik mind lélekszáma, mind gazdasági és kulturális viszonyai tekintetében. Gazdaságilag döntően a hagyományos parasztgazdasági keretek körülményei rögzültek. Ipar vonatkozásában elsősorban a kézművesipar fejlődik, bővül a kerámiaipar, az

agyagedények gyártása. Száz év alatt ez az ipar sokat fejlődött. Sajnos az 1920-as évek elején a szakma megszűnt.

Ebben az állapotban találták a nagyközségeket az első világháború (1914-1918) évei, politikai, társadalmi viszonyai. A település fiatal férfilakosságának igen jelentős részét - még az alig 18 éveseket is - besorozták, elvitték katonának a különböző frontokra. A frontkatonák közül 176-an haltak hősi halált, nevük Fő tér (ma: Hősök tere) elején emelt emlékmű oldalára van felvéve. Az I. világháború után lassan helyreálltak a megszokott viszonyok, a századvégen és századelőn megindult modernizáció is folytatódott tovább, ha lassan és ellentmondásosan is.

A II. világháború alatt a szovjet katonák Ároktő felől közelítették meg a községet, és a délelőtti órákban tisztították meg a német és a szövetséges magyar hadsereg katonáitól. A világháború során a harcokban elesett, a hadifogságban meghalt, a háború sodrában eltűnt katonák, a frontesemények során életüket veszítő civilek, a megsemmisítő táborokba hurcolt zsidó polgárok összesen mintegy 509 áldozatát tartjuk számon.

1956. október 23-ai események Mezőcsáton különösebb atrocitások, személyi bosszúk nélkül zajlottak le. 1956. november 4-e után a megtorlástól félve azonban innen is többen külföldre menekültek.

Az 1960-as évek elején már ismét beszélhetünk a község modernizációjának újrakezdéséről. A járási intézmények és üzemek mellett a járási feladatokat ellátó művelődési otthon és könyvtár működik, bővítik az általános iskolát, 1963-ban megindul a gimnáziumi oktatás és 73-ban felépül az intézmény új épülete.

A település élete a 80-as évek végén ismét megélénkül. Új szint jelent az 1980-as évek közepén megindított - azóta minden nyáron megrendezett - fogathajtó bajnokság. A versenyre az ország távolabbi részéről is eljönnek az érdeklődők. A 3 napon keresztül bonyolított rendezvény más műsorokkal is kiegészítve sok száz látogatót vonz minden évben. Bővült továbbá az iskolahálózat, a református iskola 1992-ben visszakapta az egyházi tulajdonú, több száz éven át használt épületegyüttesét, s újraindította az intézményt.

A református egyház az utóbbi évtizedben élen járt és jár a város szépítéséért, az értékek megőrzéséért folyó tevékenységben. Új parókiát ízléses és impozáns kivitelben épített, és szentelt fel már 1990 novemberében. A következő években szépen rendbe szedték a több mint 250 éves műemlék jellegű református templomot és környékét. A templom udvarán egy márványoszlopot helyeztek el a szabadságharcainkra emlékeztető felirattal. Újabban a régi, szükséghelyzet miatt eladott fakazettás mennyezet elemeinek hasonmás formában történő helyreállításán dolgoznak.

S végül: szólnunk kell arról, hogy Mezőcsát szoros, mindinkább kiterjedő kapcsolatot ápol határon túli országok néhány településével is. Ezek sorában: 15 éve főleg az énekkar révén jó kapcsolat alakult ki a Németországbeli Worbis kisvárossal (kölcsonös látogatásokkal elmélyítve), de Erdély egynémely városával és Kárpátalja egyik-másik településével is van városunknak ismeretsége.

## Fakazettás református templom

Első ismert templomunk már a XIV. században fennállt. Első lelkipásztorunk 1576-ban Tarczali Ferenc volt, akit Melancthon Fülöp szentelt pappá Wittenbergben. 1595-ig

összeírás bizonyítja a református egyházközség és a templom fennállását. Az 1596-os mezőkeresztesi csata után a település elnéptelenedik. Budavár visszavételével egyidőben azonban visszatelepülnek a családok, újraalapítják a várost. 1732-ben még megvan a középkori eredetű templom, 1743-ban használhatatlan mivolta miatt lebontották.

1744-45-ben építik az előző templom helyére - annak alapjait felhasználva- a ma is meglévő templom nyugati részét, a főhajót, valamint egy kőfundamentumra állított 4,5 öl széles és 4 öl magas fa haranglábat. 1777-ben épült a mai torony, 1786-ban úgy bővítették a templomot, hogy a templom és a torony között lévő üres teret beépítették. A templom mai formája 1856-ban alakult ki, amikor egy északi és egy alacsonyabb déli oldalhajót nyitottak a főhajó közelébe.

A templom ékessége a festett fakazettás mennyezet volt, amit 1746-ban készítettek Révkomáromi asztalos mesterek.

1890. augusztus 21-én tűzvész pusztítja el a belvárosi részt, leégett a Polgármesteri Hivatal, a két Parókia, a két iskolaudvar és 41 környékbeli lakó- és kereskedőház, valamint a tűzvész áldozata lett a református templomunk is.

A belváros újjáépítése vármegyei és vármegye határain túlról érkező segítséggel megindult. 1892-re helyreállítódott a templom, nem az eredeti formában, hanem sík, vakolt mennyezzel, de vörösfenyőből készült faragott padokkal, jó minőségű anyagból készült eklektikus stílusú fakarazattal, egy tíz változatú Angster József pécsi orgonaépítő műhelyéből származó orgonával.

A tűzvészből kimentett 22 db mennyezetkazetta az Iparművészeti Múzeumba került. Az 1970-es években a múzeum megkereste egyházunkat a kazetták visszahelyezésével kapcsolatban, de anyagiak hiányában a helyreállítás nem történt meg. A kazetták az 1980-as években történt restaurálásuk után kerültek az őket megillető egyházi helyre, a Debreceni Református Kollégium Egyházművészeti Múzeumának mennyezetére, illetve az Oratóriumba vezető lépcsőforduló falára.

1999-ben elkezdtük a véglegesen elveszettnek hitt értékeink újratерemtését, a fakazettás mennyezet helyreállítását. A kazettákat Deák Árpád nagyváradi képzőművész készítette. A templom újbóli felszentelésére 2000. november 19-én került sor.

A templom tornya 47,1 méter magas, Dél-borsod legmagasabb református templomtornya. A toronyban 3 harang van. A legértékesebb az 1025 kg-os nagyharang, amit 1891-ben öntöttek Seltenhoffer Frigyes műhelyében.

A templom a gyülekezeti életen túl jelentős városi ünnepnek is helyet adott és ad. 1991-ben a városavatás ünnepe itt volt. A épített szépségére büszkék vagyunk, de tudjuk hogy a templom igazi ékessége az élő gyülekezet.

## Zsinagóga, zsidóság

Napjainkban, pontosan fél évszázaddal az után, hogy városunkban hivatalosan megszűnt az izraelita hitközség, még ma is nyomai láthatók a zsidók másfél évszázados jelenlétének. A város főutcáit végigjárva Csát sajátos arculatát a még meglévő zsidó épületek adják. Mára szinte csak ennyi maradt, de korabeli iratok, újságok, háború előtti emlékek és

visszaemlékezések jóval többről árulkodnak, mint néhány ingatlan. A zsidó tulajdonok jelentős hányada a város szívében volt megtalálható, ennek magyarázata, hogy kereskedelmi tevékenységeik megfelelő szinterei a város frekventált részei voltak. Épületeik hasonló elvek alapján születtek, melyek magukba foglalták a kereskedő helyiség és a lakóház együttesét. A boltok a forgalmas utcafrontra, míg a lakórész a csendesebb belső udvarra nyílt.

A köznemesség domináns jelenléte és az ebből fakadó szokásrendszer, hogy a köznemesség nem tartotta méltónak, rangjához illőnek a kereskedést, iparúzást ; megfelelő táptalajt jelentett főként a XIX. században a letelepedni, boldogulni kívánó zsidóság számára . A település korábbi lakói a haladásra, újíttásra, fejlődésre sohasem voltak igazán fogékonyak, ezért a város megkövesedett életében jelentős pezsdülést, fejlődést csempészett az ide fokozatosan betelepülő zsidóság. Emancipációjuk után szemmel látható fejlődést indítottak el nemcsak közösségük életében, hanem a városiasodásban is. A XIX. század első harmadában már volt templomuk, amelyet követett még kettő. E század végén ingatlanjaik felépítésével szervesen befolyásolták a város képét. A korábbi vályog- és nádtető gyakorlatot városias, hosszabb élettartamú téglá, cseréptető házaik váltották fel. Ebben az időben épültek a még ma is funkcionáló urbánus arculattal bíró építmények. Ezek közül két legjelentősebb a Horovitz szálló és az Engel-féle banképület. Emellett még méreteiben, díszítéseiben impozánsabb boltok és lakházak füzére díszítette a belvárost.

A zsidóság tevékenységi köre szerteágazó volt, nemcsak kereskedelem, gazdaság, de kultúra terén is kivették részüket a város életéből.

## Képek









